

Josip Kumpes
*Institut za migracije i narodnosti
Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

PRISILNA MIGRACIJA, IZBJEGLIŠTVO I PROGNANIŠTVO: PRILOG ZA BIBLIOGRAFIJU I ISTRAŽIVANJE*

SAŽETAK

Autor bilježi (najnovije) radove različitih znanstvenih disciplina i pristupa (sociološke, psihološko-psihijatrijske, etnološke, demografske, socijalno-geografske, pravne, politološke, medicinske) i poneke publicističke radove što se izričito ili djelomično odnose na probleme izbjeglištva i prognaništva. Izbjegličko-prognaničku problematiku može se promatrati i u sklopu općenitijeg istraživanja neslobodnih/nedobrovoljnih, odnosno prisilnih migracija. Ukupne prilike u društvu brzo se mijenjaju pa se tako mijenjaju i okolnosti u kojima valja promatrati izbjeglištvo i prognaništvo. U dugoročnoj politici spram problema izbjeglica i prognanika, i dalje valja dopunjavati i produbljivati i znanstveno praćenje svih tih uznemirujućih problema.

*Na obali rijeka babilonskih
sjedasmo i plakasmo
spominjući se Siona;
o vrbe naokolo
harfe svoje bijasmo povješali.*

Ps 137,1-2

Uvod (kontekst i problem)

Istraživanje izbjeglištva i prognaništva, razvitak "izbjegličkih studija", u kontekstu rata na prostoru bivše Jugoslavije (posebice Hrvatske i Bosne i Hercegovine) pojavilo se godine 1991. usporedno s narastanjem izbjegličke/prognaničke krize. Istraživači, znanstvenici i publicisti, u međuvremenu su napisali, odnosno objavili, mnoge i raznovrsne radove i građu o tim problemima. Ovo istraživanje (bibliografija) bilježi najnovije radove različitih znanstvenih disciplina i pristupa (sociološke, psihološko-psihijatrijske, etnološke, demografske, socijalno-geografske, pravne, politološke, medicinske) te poneke publicističke radove što se ili izričito odnose na naslovljeno tematsko područje, ili se djelomice odnose na to tematsko područje.

* Ovaj je rad proširen i preinačen prilog što je priređen kao dio jednog od pripremnih priloga u okviru projekta "Nasilje u istočnoevropskim društvima u prijelazu; prisilne migracije u Hrvatskoj devedesetih godina" (nositeljica projekta: dr. Silva Mežnarić).

Većinu do sada objavljenih radova donekle obilježuje početno evidentiranje i definiranje problema, utvrđivanje terminologije i istraživačkih pristupa. Valja napomenuti da se i u svijetu, gdje su se studije o izbjeglicama poodavno počele razvijati, javljaju stanoviti pomaci u pristupu i u terminologiji, usporedno s narastanjem i usložnjavanjem različitih izbjegličkih stanja u svijetu. Usprkos svemu ne uspijeva se zahvatiti cijeli problem: izbjeglica (engl. refugees, fr. réfugiés), prognanika (raseljenika) (displaced persons, personnes déplacées) (unutarnjih prognanika, tj. raseljenih osoba unutar vlastite zemlje, unutarnjih "izbjeglica" /internally displaced persons, personnes déplacées à l'intérieur/ i vanjskih prognanika, tj. raseljenih osoba u inozemstvu /externally displaced persons, personnes déplacées à l'extérieur/), egzilanata (izgnanika) (exiles, exilés), tražitelja azila (asylum seekers, demandeurs d'asile) itd.

Izbjegličko-prognaničku problematiku može se promatrati i u sklopu općenitijeg istraživanja neslobodnih/nedobrovoljnih, odnosno prisilnih migracija (W. Petersen). Dosadašnja istraživanja pokazuju da su prisilne migracije gotovo neminovno (makar na neki način) povezane sa sukobima ili ratovima iz rasnog, religijskog ili etničkog (nacionalnog) razloga, te sukobima zbog pripadanja posebnim društvenim grupama ili izražavanja posebnog političkog uvjerenja. Ti se sukobi mogu očitovati kao unutarnji, ali mogu biti i izrazom vanjske agresije, okupacije ili strane dominacije. Naposljetku, nerijetko se istraživanje izbjeglištva i prognaništva povezuje s problemima genocida i etnocida.

Ukupne prilike u društvu brzo se mijenjaju pa se tako mijenjaju i okolnosti u kojima valja promatrati izbjeglištvo i prognaništvo. No, s razvitkom, kako se čini, dugoročne politike spram izbjeglica i prognanika, morat će se dopunjavati i produbljivati i znanstveno praćenje svih tih uznemirujućih problema.

Izbjeglištvo i prognaništvo: prilog za istraživanje i bibliografiju

1. AFRIĆ, Vjekoslav, UJEVIĆ, Tvrtko. "Kvalitativno-sadržajna razlika između hrvatskih i srbijanskih izvješća glede izbjeglištva - prognaništva", u: *Sociologija i rat* (ur. Ognjen Čaldarović, Milan Mesić, Aleksandar Štulhofer). Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, 1992, str. 125-136, summary.
2. AJDUKOVIĆ, Dean. "Psihosocijalne okolnosti progonstva i izbjeglištva", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 11-24.
3. AJDUKOVIĆ, Dean. "Model pružanja psihološke pomoći prognanicima", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 25-42.
4. AJDUKOVIĆ, Dean. "Stres progonstva i teškoće psihosocijalne prilagodbe", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 203-209, summary.

5. AJDUKOVIĆ, Marina. "Psihosocijalne potrebe prognanika", *Žena*, Zagreb, 49/1991, br. 4-6, str. 14-21, summary.
6. AJDUKOVIĆ, Marina. "Promjena odnosa roditelja i djece u progonstvu: usporedba zbjega i obiteljskog smještaja", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 76-88.
7. AJDUKOVIĆ, Marina. "Psihosocijalna prilagodba prognane djece smještene bez roditelja u drugu obitelj", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 89-101.
8. AJDUKOVIĆ, Marina. "Psihološka pomoć prognanicima: pristupi i intervencije", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 149-171.
9. AJDUKOVIĆ, Marina. "Izvori i simptomi stresa kod djece u progonstvu", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 243-249, summary.
10. ANIĆ, Josip, PODGORELEC, Sonja. "Psihičke tegobe prognane i izbjegle djece", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, str. 217-229, summary.
11. ARGENT, Tom. *Croatia's Crucible: Providing Asylum for Refugees from Bosnia and Hercegovina*. Washington, DC: U.S. Committee for Refugees Issue Paper, October 1992.
12. ATANASOVSKI, Gligor, TARDIF, Daniel. "Réfugiés de l'ex-Yougoslavie en France", *Migrations Société*, Paris, 5/1993, n° 27, pp. 46-54.
13. BARBIČ, Ana. "Begunci iz Bosne in Hercegovine: reakcije Združenih narodov in Evrope", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 2, str. 87-93, summary.
14. BAŠIĆ, Josipa. "Suportivne grupe - pomoć u svladavanju psihičkih problema odraslih prognanika", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 218-230.
15. BEŽOVAN, Gojko. "Preispitivanje poduzetih državnih mjera za stambeno zbrinjavanje prognanika", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 269-275, summary.
16. BRČIĆ, Karmen, DUMANČIĆ, Tihomir. "Smještaj i prilagodba izbjegle i prognane djece u Zagrebu", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, str. 231-249, summary.
17. BUJANOVIĆ PASTUOVIĆ, Ružica. "Iskustva jednog programa psihosocijalne pomoći prognanim majkama s djecom", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 206-217.
18. BUJANOVIĆ PASTUOVIĆ, Ružica i sur. *Psihosocijalna pomoć prognanoj djeci i majkama smještenim u udomiteljske obitelji*. Zagreb: Odjel za psihosocijalnu prilagodbu i obrazovanje Ureda za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske; UNICEF, 1992.
19. COPELAND, Emily. "Global Refugee Policy: An Agenda for the 1990s", *International Migration Review*, New York, 26/1992, no. 3, pp. 992-999.

20. ČAČIĆ-KUMPES, Jadranka. "War, Ethnicity and Rape (The Case of Refugee Women from Bosnia)", European (East-West) Conference *Women in a Europe in Transition: The Rights of Immigrant and Refugee Women*, Athens (Mediterranean Women's Studies Institute), 23-26 November 1992. 8 p.
21. ČORKALO, Dinka, KAMENOV, Željka. "Perspektive suživota: očekivanja glede povratka i etnički stavovi prognanika", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 124-134.
22. DESPOT LUČANIN, Jasminka. "Stariji ljudi u progonstvu - stres i mogućnosti prilagodbe", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 111-123.
23. "Deveta kuća: iskaz prognanika iz Vukovara", *Narodna umjetnost*, Zagreb, 1992, knj. 29, str. 13-23.
24. "Displaced Persons and Refugees", in: *Documenta Croatica: On Croatian History and Identity and the War Against Croatia* (ed. Zvonimir Šeparović). Zagreb: Croatian Society of Victimology, 1992, pp. 153-156.
25. ĐUROK, Ivica. "Neka sociološka i socijalno-psihološka obilježja izbjeglica u Mađarskoj", *Sociologija sela*, Zagreb, 30/1992, br. 1-2 (115-116), str. 85-90, summary, résumé.
26. ESAPOVIĆ-GREŠ, Neda. "Problem povratka prognanih u ozračju ratne dobiti", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, str. 263-269, summary.
27. *Fear, Death and Resistance: An Ethnography of War: Croatia 1991-1992* (eds Lada Čale Feldman, Ines Prica, Reana Senjković). Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research /etc./, 1993. VI, II, 257 p.
28. FORJAN, Josip. "Aktivnosti prognanika u okviru Posudionice i radionice narodnih nošnji i kostima", *Emološka tribina*, Zagreb, 1992, br. 15, str. 205-208.
29. GATARIĆ, Đuro. "Pravni aspekti položaja izbjeglica i prognanika", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 181-196, Zusammenfassung.
30. GRANIĆ, Mate. "Povratak prognanika i izbjeglica na svoja ognjišta - strateški interes Republike Hrvatske", u: *Duhovna obnova Hrvatske: zbornik* (ur. Anto Baković). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Agencija za obnovu, 1992, str. 141-143.
31. GRGURIĆ, Josip. "Zdravstvena zaštita djece prognanika i izbjeglica u Hrvatskoj", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 297-299.
32. GRUDEN, Vladimir. "Sposobnost za suživot prognanih povratnika", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, str. 271-276, summary.
33. HALMI, Aleksandar. "Socijalni rad s prognanicima u marginalnim zajednicama: primjer organiziranja zajednice u prognaničkom kampu 'Veli Jože' u Umagu" *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 277-289, summary.

34. HAVELKA, Mladen. "Psihološki problemi starijih ljudi u progonstvu", u: Mirjana Krizmanić, et al. *Psihološka pomoć u ratu*. Zagreb: Viša medicinska škola Medicinskog fakulteta; Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta, 1991, str. 67-70.
35. HERŠAK, Emil. "Rat u Hrvatskoj: aspekti migracije i etničnosti = The War in Croatia: Aspects of Migration and Ethnicity", *Migracijske teme*, Zagreb, 7/1991, br. 2, str. 111-114.
36. HITREC, Gorana. "Psihološki problemi djece-prognanika u školi", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 188-193.
37. HRABAR, Dubravka. "Djeca prognanici i izbjeglice i zaštita njihovih prava", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 197-202, Zusammenfassung.
38. HUSEBY-DARVAS, Éva V. "Needy Guests, Reluctant Hosts? Refugee Women from the Former Yugoslavia in Hungary", *Refugee*, Toronto, 12/1993, no. 7, pp. 6-11.
39. "Izbjeglice i prognanici", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, summaries. <tematski blok>
40. JANKOVIĆ, Josip. "Dijete-prognanik: problemi i perspektive", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 45-57.
41. JANKOVIĆ, Josip. "Djeca prognanici i njihova socijalna mreža", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 211-223, summary.
42. JONJIĆ, Pavao. "Djeca u egzilu", *Migracijske teme*, Zagreb, 7/1991, br. 2, str. 167-172, summary.
43. JONJIĆ, Pavao. "Izgon i bijeg", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, str. 251-261, summary.
44. KERN, Josipa, et al. "Migratory Dynamics Due to the War in Croatia", *Croatian Medical Journal*, Zagreb, 33/1992, War Supplement 2, pp. 101-105.
45. KLINAR, Peter. "Mednarodni migracijski trendi in begunci iz BiH", *Teorija in praksa*, Ljubljana, 29/1992, št. 7-8, str. 773-784.
46. KLINAR, Peter. "O beguncih v Sloveniji", *Teorija in praksa*, Ljubljana, 30/1993, št. 1-2, str. 75-84.
47. KOCIJAN-HERCIGONJA, Dubravka. "Psihopatologija prognane djece i adolescenata", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 58-65.
48. KOSOR, Jadranka. *Dobar dan - ovdje Hrvatski radio*. Zagreb: Turistkomerc, 1993. 127 str.
49. KRAPAC, Dunja. "Rad s djecom prognanicima - pogledi i iskustva", u: *Ratni stres u djece: suzbijanje, posljedice i liječenje* (ur. Miomir Žužul, Zora Raboteg). Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 1992, str. 161-163.

50. KUJUNDŽIĆ, Mirjana, et al. "Person Displacement Pattern in Croatia", *Croatian Medical Journal*, Zagreb, 33/1992, War Supplement 1, pp. 55-60.
51. KUJUNDŽIĆ, Mirjana, et al. "Problemi i preporuke za zbrinjavanje prognanika iz ratom zahvaćenih područja Hrvatske", *Liječnički vjesnik*, Zagreb, 113/1991, br. 7-8, str. 274-277
52. KUMPES, Josip. "Prisilna migracija, kolonizacija i etnički sukob: prilozi za istraživanje i bibliografiju", *Migracijske teme*, Zagreb, 9/1993, br. 1, str. 67-98, summary.
53. LAJIĆ, Ivan. "Sociodemografske značajke jednoga prognaničkog kontingenta - primjer ratnog izbjeglištva stanovništva dubrovačkog područja", *Migracijske teme*, Zagreb, 7/1991, br. 2, str. 173-181, summary.
54. MAGDALENIĆ, Ivan. "Javno mnijenje o prognanicima", *Sociologija sela*, Zagreb, 30/1992, br. 1-2 (115-116), str. 73-83, summary, résumé.
55. MAGDALENIĆ, Ivan. "Kako se uzajamno vide prognanici i njihovi udomitelji", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 135-146.
56. MAGDALENIĆ, Ivan. "Neka obilježja udomiteljskih obitelji i stanja u njima s obzirom na prihvrat prognanika", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 261-268, summary.
57. MANDIĆ, Nikola, BOSNIĆ, Đurđa. "Psychological State of the Croatian Refugees in the Republic of Hungary", *Croatian Medical Journal*, Zagreb, 33/1992, War Supplement 2, pp. 106-109.
58. MAVAR, Mladen, KONDIĆ, Ljiljana. "Anksiozne i depresivne reakcije prognanika", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 102-110.
59. *Međunarodni tezaurus nazivlja o izbjeglištvu (hrvatski prijevod i prilagodba) = International Thesaurus of Refugee Terminology (Croatian version)* (ur. Jadranka Čačić-Kumpes). Zagreb: HEG, 1993 (za internu upotrebu).
60. MESIĆ, Milan. "Hrvatsko izbjeglištvo u svjetskom okviru", *Migracijske teme*, Zagreb, 7/1991, br. 2, str. 193-202, summary.
61. MESIĆ, Milan. *Osjetljivi i ljuti ljudi: hrvatske izbjeglice i prognanici*. Zagreb: Ured za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske; Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1992. IV, 155 str., summary.
62. MESIĆ, Milan. "Pokušaj tipologizacije izbjeglištva i prognaništva", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 2, str. 105-125, summary.
63. MESIĆ, Milan. "Pitanje izbjeglica - sociologijski doprinos", u: *Sociologija i rat* (ur. Ognjen Čaldarović, Milan Mesić, Aleksandar Štulhofer). Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, 1992, str. 115-124, summary.

64. MESIĆ, Milan. "Socijalna obilježja i povratak hrvatskih prognanika i izbjeglica", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 167-179, summary.
65. MEŽNARIĆ, Silva. "Bosnia and Hercegovina: Selected Background Data and Analysis on Refugees, Migration and Development", *The Journal of Ethno-Development*, Detroit, 1/1993, no. 3, pp. 21-29.
66. MEŽNARIĆ, Silva, ZLATKOVIĆ WINTER, Jelena. "Forced Migration and Refugee Flows in Croatia, Slovenia and Bosnia-Herzegovina: Early Warning, Beginning and Current State of Flows", *Refuge*, Toronto, 12/1993, no. 7, pp. 3-5.
67. MILINKOVIĆ, Bosiljka, MILINKOVIĆ, Dušan. "Krizna, rat, obnova: selektivna bibliografija radova", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 307-330.
68. MILINKOVIĆ, Dušan. "Smještaj starih ljudi-prognanika u seoske obitelji", *Sociologija sela*, Zagreb, 30/1992, br. 1-2 (115-116), str. 91-99, summary, résumé.
69. MILINKOVIĆ, Dušan. "Stari ljudi - prognanici", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 251-260, summary.
70. MIMICA, Jadranka. "Bezdomni ljudi: o svijetu prognanika i izbjeglica", u: *Obzori opstanka: ratna razaranja okoline u Hrvatskoj 1991* (ur. Vladimir Lay). Zagreb: Zelena akcija Zagreb, 1992, str. 21-24.
71. MORO, Ljiljana. "Emocionalne reakcije prognanih osoba", u: *Uvod u ratnu psihologiju i psihijatriju* (ur. Eduard Klain). Zagreb: Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske *etc.*, 1991, str. 47-52.
72. MORO, Ljiljana. "Srednje velike grupe u radu s prognanicima", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 231-240.
73. MORO, Ljiljana, VIDOVIĆ, Vesna. "Psihičke promjene u djece i odraslih prognanika", u: *Ratna psihologija i psihijatrija* (ur. Eduard Klain). Zagreb: Glavni sanitetski stožer Republike Hrvatske, 1992, str. 162-171.
74. MORO, Ljiljana, VIDOVIĆ, Vesna. "Organizacije za pomoć i podršku prognanicima", u: *Ratna psihologija i psihijatrija* (ur. Eduard Klain). Zagreb: Glavni sanitetski stožer Republike Hrvatske, 1992, str. 172-173.
75. MOROKVAŠIĆ, Mirjana. "La guerre et les réfugiés dans l'ex-Yougoslavie", *Revue Européenne des Migrations Internationales*, Poitiers, 8/1992, n° 2, pp. 5-25.
76. MOROKVAŠIĆ, Mirjana. "L'exode yougoslave: la troisième vague", *Migrations Société*, Paris, 5/1993, n° 27, pp. 37-45.
77. MUSTAČ, Vinka. "Školovanje prognane i izbjegle djece u Hrvatskoj", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 291-296.

78. PERŠIĆ, Vesna, KALAPOŠ, Sanja. "Prognaničke priče - o budućnosti i suživotu", *Etnološka tribina*, Zagreb, 1992, br. 15, str. 49-52, summary.
79. PETIT, Alain. "Izbjeglice u Europi", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 161-166, Zusammenfassung.
80. PETROVIĆ, Ivanka. "Olakšavanje procesa žalovanja prognane djece", u: *Psihološke dimenzije prognostva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 172-179.
81. PLEJIĆ, Irena. "'Sve što smo imali, sve što smo bili, svelo se na uspomene': osobne pripovijesti i pisma prognanika iz istočne Slavonije", *Etnološka tribina*, Zagreb, 1992, br. 15, str. 53-60, summary.
82. PLEJIĆ, Irena. "'All that We Had, All that We Were, Reduced to Memories' (Personal Accounts and Letters of Displaced Persons from Eastern Slavonia)", in: *Fear, Death and Resistance: An Ethnography of War: Croatia 1991-1992* (eds Lada Čale Feldman, Ines Prica, Reana Senjković). Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research / etc./, 1993, pp. 229-239.
83. PLEJIĆ, Irena, KORUGA, Gordana. "Ulog istraživača - komunikološka zapažanja pri istraživanju osobnih pripovijesti ratnih prognanika", *Etnološka tribina*, Zagreb, 1992, br. 15, str. 29-35, summary.
84. "The Politics of Genocide: Forced Displacement and Exodus", in: *Mass Killing and Genocide in Croatia 1991/1992: A Book of Evidence* (eds Ivica Kostović, Miloš Judaš). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1992, pp. 147-182.
85. PREGRAD, Jasenka. "Prihvaćanje i podrška prognanicima u srednjoj školi", u: *Psihološke dimenzije prognostva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 194-205.
86. PROFACA, Bruno. "Prognana djeca u dječjem vrtiću", u: *Psihološke dimenzije prognostva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 180-187.
87. *Prognana i izbjegla djeca u Zagrebu* (Josip Anić, et al.; ur. Melita Švob). Zagreb: Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1993. 124 str., introduction, conclusion.
88. "Prognanici i izbjeglice u Hrvatskoj", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, résumés/Zusammenfassungen/summaries. <tematski broj>
89. *Psihološke dimenzije prognostva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993. 247 str.
90. PULJIZ, Vlado. "Réfugiés comme la consequence de la guerre en Croatie", *AWR Bulletin*, Vienne, 30(39)/1992, n° 4, pp. 173-178.
91. PULJIZ, Vlado. "Hrvatsko društvo, prognanici i izbjeglice", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 153-159, résumé.

92. "Rat u Hrvatskoj: aspekti migracije i etničnosti", *Migracijske teme*, Zagreb, 7/1991, br. 2, summaries. <tematski blok>
93. "Ratne teme", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 2, summaries. <tematski blok>
94. REBIĆ, Adalbert. "Predgovor", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 7-8.
95. REPAC-ROKNIĆ, Vera. "Analiza prognanika po županijama", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 3-4, str. 277-292, summary.
96. RIHTAR, Stanko. "Posljedice rata u području odabranih socijalnih stavova", *Društvena istraživanja*, Zagreb, 2/1993, br. 2-3 (4-5), str. 521-531, summary, Zusammenfassung.
97. RITIG-BELJAK, Nives. "Ratni ručak", *Narodna umjetnost*, Zagreb, 1992, knj. 29, str. 107-118, summary.
98. RITIG-BELJAK, Nives. "War Lunch", in: *Fear, Death and Resistance: An Ethnography of War: Croatia 1991-1992* (eds Lada Čale Feldman, Ines Prica, Reana Senjković). Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore Research /etc./, 1993, pp. 163-176.
99. ROGERS, Rosemarie. "The Future of Refugee Flows and Policies", *International Migration Review*, New York, 26/1992, no. 4, pp. 1112-1143.
100. STOLA, Dariusz. "Forced Migrations in Central European History", *International Migration Review*, New York, 26/1992, no. 2, pp. 324-341.
101. *Stotinu svjedočanstava: potresni iskazi hrvatskih prognanika i logoraša*. Zagreb: Društvo hrvatskih intelektualki; Institut za primijenjena društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 1993. 181 str.
102. ŠAKIĆ, Vlado, RABOTEG-ŠARIĆ, Zora, BRAJŠA-ŽGANEC, Andreja. "Uzroci progonstva i obilježja hrvatskih prognanika u kontekstu izbjegličkog problema u svijetu", *Društvena istraživanja*, Zagreb, 2/1993, br. 2-3 (4-5), str. 383-405, summary, Zusammenfassung.
103. ŠKRABALO, Marina, TRKULJA, Tea. "'Takvoga bogatstva oni nisu vidjeli'", *Etnološka tribina*, Zagreb, 1992, br. 15, str. 37-47, summary.
104. ŠTERNBERG, Sanja. "Iskustvo u grupnom radu s prognanicima", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 241-246.
105. ŠVOB, Melita, et al. "Prognana i izbjegla djeca u Zagrebu", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Zagreb, 43/1993, br. 2-3, str. 225-242, summary.
106. Uredba o statusu prognanika i izbjeglica, *Narodne novine*, Zagreb, 47/1991, br. 64 (3.12.), str. 2041-2044.

107. VIZEK-VIDOVIĆ, Vlasta. "Psihološki aspekti progonstva", u: *Ratna psihologija i psihijatrija* (ur. Eduard Klain). Zagreb: Glavni sanitetski stožer Republike Hrvatske, 1992, str. 156-161.
108. "War against Croatia - Facts", *Bulletin* (suppl. to *Diabetologia Croatica*), Zagreb, 13/1992, no. 1.
109. *Women Refugees from Bosnia-Herzegovina: Towards Developing a Culturally Sensitive Counselling Framework*. Ottawa: Research Resource Division for Refugees, Carleton University, April 1993.
110. ZLATKOVIĆ WINTER, Jelena. "Izbjeglice iz Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj: uzroci dolaska, regulacija i organizacija prihvata", *Migracijske teme*, Zagreb, 8/1992, br. 2, str. 127-140, summary.
111. ŽIVČIĆ, Ivanka. "Reakcije djece-prognanika na ratni stres", u: *Psihološke dimenzije progonstva* (ur. Dean Ajduković). Zagreb: Alinea, 1993, str. 66-75.

FORCED MIGRATION, REFUGEES AND DISPLACED PERSONS: MATERIAL FOR A BIBLIOGRAPHY AND RESEARCH

SUMMARY

In this research bibliography the author notes (the most recent) scientific and some popular works which either explicitly or in part relate to the problem of refugees and displaced persons. The items presented belong to diverse disciplines and have diverse approaches (sociological, psychological-psychiatric, ethnological, demographic, socio-geographical, juridical, politological, medical). The problem of refugees and displaced persons can also be examined in the framework of general research on non-voluntary, i.e. forced migration. The overall conditions in society change quickly and so also change the conditions for examining the problem of refugees and displaced persons. By developing a long-term policy relating to the problem of refugees and displaced persons, scientific research in regard to this alarming problem shall further be complemented and broadened.